

Yossi Avni-Levy

MEI

LÈS

PREKEIVIAI

Iš hebrajų kalbos vertė
Olga Lempert

Sofoklis

VILNIUS, 2019

Skiriu
savo tėčiui,
kuriame nespėjau pasakyti,
kad aš...

Herate, Žydų gatvės gale, gyveno velnių šeimyna. Velniai glaudėsi senoje apgriuvusioje lūšnoje, prisišliejusioje prie kvartalą supančios molinės sienos. Tai buvo geri velniai, jie mėgo žmones. Vaikštinėjo tarp jų ir plepėjo su jais puštūnų, dari arba velnių kalba, mat daugelis Herato vaikų jau buvo gerai šią išmokę. Velnių vaikai žaidė su kaimynų atžalomis nuo ryto iki vakaro, ir viskas vyko džiaugsmingai, be pykčio ir nesutarimų.

Noriu tau apie tai papasakoti.

O už molinės sienos plytėjo žavinga pasakų šalis, kurioje greta mirtingųjų gyveno raganiai, velniai, nykštukai, burtininkai ir pabaisos. Toje šalyje buvo pilni vaisių sodai, jų medžiai linko nuo prinokusių zizifų, valgant sprogstančių ir „kuruč-kuruč“ garsą skleidžiančių vynuogių, migdolų ir pistacijų. Žaliose ištirpusio Hindukušo kalnų sniego girdomose pievose ganėsi avys. Virtuvėse kunkuliavo puodai gardžios mėsos ir auksinių riebalų. Tai ten buvo Izraelio žemė, ne čia. Ir viskas toje istorijoje buvo nepaprasta. Viskas buvo nepaprasta.

Ir apie tai aš noriu papasakoti. Viską papasakoti. Kol dar galiu.

Ar giliai širdyje aš tikiu magija ir burtais? Ar tikėjimas vaiduokliais įgimtas?

Senelė Nachonum sakydavo: velniai, kaip ir žmonės, būna geri ir blogi. Blogieji velniai nešė bėdas, nesėkmes, ligas ir nelaimes. Jie mėgo bartis, girtuokliauti, net puldinėti moteris ir vaikus tamsiuose skersgatviuose. Naktimis lūkuriuodavo griuvėsiuose, apleistuose pastatuose ir viešosiose pirtyse, vadinamose *hamamais*. Apsisaugoti nuo jų padėdavo ant anglių metamos *esfandžo*, tikrųjų peganų, sėklos, o kai šios imdavo šokčioti, buvo kuždamasi: „Šitaip mūsų priešų akys iššoks iš akiduobių.“ Naujose atklodėse ir pataluose slėpdavo smeigtukus, kad blogiesiems velniamis būtų nepatogu į juos įsisupti. Blogieji velniai mėgsta miegoti naujoje, maloniai kvepiančioje patalynėje. Ryte lengva išvysti jų paliktus pėdsakus: čia sulamdyta, čia plaukas, o gal net išmatos, Dieve apsaugok.

Bet, kaip sakiau, buvo ir gerųjų velnių, kurie mylėjo žmones ir laikėsi arčiau jų. Žydų gatvės, apie kurią tau pasakoju, gale gyveno garbi tokių velnių šeima: švenčių dienomis žydų vaikai žaisdavo kartu su velniūkščiais. Kartais tarp jų užsi-megzdavo bičiulystė ir draugystė. Gal net pirmosios meilės. Kai vaikus sugriebdavo kosulys ar koks pilvo negalavimas, tėvai kviesdavosi velnius, degindami druską popieriaus rage-liuose. Toks buvo ženklas.

Dažniausiai gerieji velniai burdavo iš šviežių agurkų. Atsisėdavo prie vaiko, glostydavo jam ranką, prie kūnelio pridėdavo agurko žieveles ir dainuodavo gražias dainas apie mišką, urvus, šikšnosparnius ir šilkmedžių uogas. Kai vaikas pasveikdavo, laimingi velniai leisdavosi šokti ir švęsdavo iki paryčių. Savo padėką geriesiems velniams tėvai išreikšdavo kraudami pilnus krepšius vaisių, šviežios duonos, ypač – nuostabiųjų *tarako* sausainukų, kuriuos Herato moterys įdarydavo datulėmis, migdolais, cinamonu ir imbierais. Kai velniams siūloma tarako, jie iš pasimėgavimo pradeda siautėti. Užsipuola lėkštę lyg beždžionėlės, laižo, urzgia ir kvatojasi.

Kaip norėčiau tau iškepti tų sausainių, brangusis sūnau! Dabar nueisiu į virtuvę, nepaisydamas to, kad mano partneris, ponas Hofmanas, garsiai prieštarauja, ir iškepsiu tau tarako. Taip, užsispirsiu: tarakas dabar pat! Ir ne šiaip, o su *bundukais**, pictacijomis ir net *cheščešo*, aguonų, sėklomis!

Viena tolima mūsų giminaitė, šmaikšti senolė, apsisiautusi balta nerta skara, pasakojo, jog jos močiutė Madarė Šambal buvo pagarsėjusi pribuvėja. Pats velnių karalius ateidavo prie Madarės Šambal lango prašyti, kad ji priimtų jo sūnus ir dukteris. Nakties tamsumoje Madarė Šambal slapčia išsmukdavo prie apleisto šulinio *enabo* (zizifo) sode, nusileisdavo keturiasdešimt aštuoniais laipteliais ir priimdavo velnių vaikus, ir dar palikdavo laimingai velnio žmonai lėkštutę gardžių saldžių tarako sausainių sielai atgaivinti.

Kartą paklausėme senolės, ar ji pati matė velnią.

– Žinoma, mačiau, – atsakė ji, lukštendama moliūgų sėklas. Ji sėdėjo pavėsyje senelių namuose Hercelijoje netoli jūros.

– Mes velnius vadindavome „geresni už mus“. Turėjau kitą gerą draugę, – netikėtai guviai prisiminė ji, – savo amžiaus velnę, kuri šnekėjo puštūnų ir dari kalbomis, pynėsi dailias

* Lazdynų riešutai arabiškai. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

kasas, o sinagogoje vilkėdavo suknelę su plačia atvira apykakle, kokias ir žydės paprastai nešiodavo.

– O iš kur žinėjai, kad ji yra velnė? – nenusileido vaikiaičiai.

Senolė nesumišusi paaiškino:

– Kai norėdavo pasysioti, ji nepakeldavo suknelės, pritūpusi už sienos, o darydavo stovėdama.

Kartą mūsų giminaitis prekeivis medžiagomis *mula** Rafaelis Chadžis pamatė prekes čiupinėjant ir derantis sulysusį, ypač atgrasios išvaizdos pirkėją. Prekeivis pastebėjo iš jo kelnų kyšančias itin plonas ir plaukuotas kojas ožio kanopomis. Kaipmat suprato, jog čia esama velnio. Šis pamerkė jam akį, padūkusiai iškišo liežuvį ir, prekeiviui nespėjus sukalbėti išminčiaus mulos Jekutielio Koheno sudarytos maldelės „gelbėk mus nuo velnių“, sutrumpintai „gelvel“, išnyko tarp kitų pirkėjų tarsi skradžiai žemę.

Tau užmigus, mano Jotamai, aš sėdu rašyti.

Noriu tau papasakoti. Papasakoti tavo gimimo legendą. Mūsų šeimos legendą. Papasakoti apie tavo senelę Šamsi, kuri visą gyvenimą troško būti laiminga, apie senelį Akivą, dirbusį vaismedžių soduose. Apie pamirštą Heratą ir jo žmones. Apie turgus ir prekeivius. Ir apie tavo tėtį noriu papasakoti, jis susijaudinęs tavęs laukė šitiek metų, žinodamas, jog vieną dieną tu atsirasi. Ir vieną rytą tavo tėčiui nutiko stebuklas, ir paskutinės iš daugelio durų plačiai prieš jį prasivėrė.

– Sveikinu, pone. Turite sūnų. – Pro duris iškišo galvą liesas tamsaus gymio gydytojas. Rankoje jis laikė ryšulėlį, iš kurio kyšojo žydra medžiaga. Ant jos gulėjo mažytis, neišpasakyto grožio žmogaus jauniklis.

– Imkite jį, palaikykite truputį rankose. – Padavė ryšulėlį gydytojas man, tavo tėčiui.

* Garbės titulas, reiškiantis maždaug „išminčius“.

O tu sau gulėjai.

Akimirkai pravėrei akyčių plyšelius ir pažvelgei į mane. Labas, tėti, išgirdau tave sakant. Matai, aš jau čia, o tu netikėjai. Ir aš be garso sušnibždėjau:

– Sveikas atvykęs į mūsų pasaulį, brangus sūnau.

Tavo gudrus ir šiltas žvilgsnis man lyg sakė – saugau tave, tėveli. Nesijaudink. Viskas bus gerai. Tavo vyzdžiuose atspindėjo ištisi pasauliai: nuostabūs buvusių ir būsimų dienų prisiminimai.

Tai buvo pirmadienis, kovo dvidešimt aštuntoji, vienuolikta ryto. Viso to aš niekad nepamiršiu. Kasryt grįžtu prie tų stebuklingų durų, atsisėdu ant grindų ir laikiu, kada jos atsivers. Prisimenu stebuklingų žodžių skambesį: „Sveikinu, pone.“ Tą akimirką mėginau kuo stipriau sulaukyti visus mane sudarančius žmones, kad neišsibarstytų ir neišsilakstytų po koridorius.

Nes tik ten, ant medinio suolo viršutiniame ligoninės aukšte, išgirdau baigiantis savo vaikystę. Tik ten išgirdau manyje iš naujo nusistatančius laikrodžius. Taip pat ir išsiskyrimo laikrodį. Dabar laikas persiskyrė į dvi dalis, vaikeli mano: viena dalis skuba pirmyn, antra velkasi iš paskos. Ir tai gąsdina. Taip gąsdina, jog sėdžiu naktimis prie tavo lovytės ir verkiu. Ir maldauju atleidimo.

3

Mūsų istorija prasideda galbūt vieną sidabro nušviestą naktį, kai mudu su Ido pasinėrėme į šiltą jūros vandenį, kad apsivalytume kūnu ir siela.

Kadaise pažinojau vieną jauną rabiną, kuris gimė kataliku ir atsivertė į judaizmą. Jis man pasakė:

– Ta Europa yra prakeiktas žemynas. Juk tu žengei ten, kur numarino dešimtis tūkstančių. Stovėjai duobėse, kur degino moteris ir vaikus. Ten iki šiol sklando mirties dalelės, ir tu jų įkvėpei. Savyje nešiojiesi apeiginės nešvaros fragmentus, – kalbėjo rabinas, o jo akys buvo lyg žalios žvakės. – Tad privailai jų atsikratyti. Eik į *mikvė** ir apsivalyk. Antraip nešvarumas tave persekios.

Ilgas dienas vaikščiojau po Tel Avivą ir pats to nežinodamas nešiojaisi to nešvarumo likučius. Į *mikvė* eiti nenorėjau. Vieną dieną man papasakojo, jog ir jūros vanduo tinka apsivalyti, gana to, kad vanduo apglėbtų visą kūną, tarsi iščios, kur vaisius plūduriuoja motinos vandenyse.

Šiltą naktį, arti vidurnakčio, abudu su Ido nukulniavome į mūsų įprastą paplūdimį Bugrašovo gatvės gale. Nusivilkome drabužius, sumetėme juos į krūvelę ant kranto ir, lydimi kelių jaunuolių, kurie rūkė kaljaną ir buvo apkabinę baltas gražias

* Mikvė – žydų ritualinio apsivalymo baseinas.

merginas, nustebusių žvilgsnių, visiškai nuogi įžengėme į jūrą, leidome bangoms mus linguoti ir sūpuoti. Ido sušuko:

– Saugokis, kad nepaskęstum. Ką rašys rytoj laikraščiai? Ketino pasidaryti vaiką pasaulio krašte, bet nuskendo nuo kranto nutolęs du metrus?

O aš, paniręs į jūrą, galvojau apie tave, mano vaike. Iš visų pusių mane supo juodas ir sūrus iščių vanduo, aš galvojau tik apie tave, apie gerą tavo širdį, apie didelę tavo sielą, apie mūsų daug metų vėluojantį susitikimą. Plūduriuodamas šiltame vandeny, **regėjau tavo veidą, sūnau**. Tu šypsojaisi, šypsojaisi man vandenyje. O Ido suriko:

– Ryji vandenį! Nepaskęsk!

Aš staiga nebejučiau jūros dugno, tik vandens siūbavimą iš visų pusių, galybė rankų tempė mane gilyn, gilyn, kur ant didžiulio akmens sėdėjo moteris ir vis kuždėjo „o, Asefakai“, aš taip troškau vėl tave pamatyti, tavo laimingą šypseną baltuose jūros pataluose, ir putojanti banga pasipylė man į burną, į ausų kriaukles bei nosį, oooo, išgirdau jūrą kaukiant it vilką, oooo, užė ji, dabar tu švarus, grįžk namo.

Kai išlipau iš vandens, Ido iš krepšio išėmė išlygintą ir tiksliai į keturias dalis sulankstyta, kaip būdinga *jėkiam*^{*}, rankšluostį.

– Skersvėjis, tu peršalsi. – Ido apsiautė mane rankšluosčiu, pabardamas save, kad pasidavė tam Levanto barbarizmui. – Paskutinį kartą sutinku su tavo keistais prašymais, – skundėsi ir burbėjo visą kelią namo. – Jei žmonės žinotų, į kokias vietas tu mane tampaisi! Kur dabar vesies? Pas šamanus? Kepti sausainių velniams? Tavo velniai gyvena tavo kūne, Asafai Chakšuri.

* Jėkiai – žydų iš Vokietijos pravardė; stereotipiškai manoma, kad jie itin pedantiški ir tvarkingi.

Jis šnekėjo be perstojo, bet jo akys žėrėjo, juk akys nemo-
ka meluoti. Nes ir Ido žinojo, kad žinia jau keliauja pas mus,
iš lėto dygsta paslėptuose pasaulio požemiuose, bet nenorėjo
nieko sakyti. Kad nepakenktų.